

ΑΥΤΟΚΤΟΝΙΑ ΚΑΙ ΕΝΟΧΗ

Υ Π Ο

ΝΙΚΟΛΙΤΣΑΣ Δ. ΓΕΩΡΓΟΠΟΥΛΟΥ - ΝΙΚΟΛΑΚΑΚΟΥ, Δρ. Θ.

“Αν και ή διεθνής βιβλιογραφία περί αυτοκτονίας¹ άφ' ένός και περί ένοχής άφ' έτέρου είναι πλουσία, δέν υπάρχει έν τούτοις, καθ' όσον γνωρίζομεν, έκτενης μονογραφία, εις την όποίαν νά επιχειρηται ό συνδυασμός και ή συνεζέτασις άμφοτέρων τών φαινομένων τούτων. Αί κατωτέρω έκτιθέμεναι θέσεις αναφέρονται εις την σύνδεσιν τών δύο τούτων θεμάτων. ‘Η συσχέτισις δύο τοιούτου είδους συνθέτων και πολυπλεύρων καταστάσεων προϋποθέτει την θεώρησιν τών διαφόρων τομέων, οί όποιοι ένώνουν ή χωρίζουν την ένοχήν και την αυτοκτονίαν.

Αυτοκτονία και ένοχή είναι άποκλειστικώς ανθρώπινα φαινόμενα, άνήκοντα δηλαδή μόνον εις τόν άνθρωπον. ‘Ο Ε. Stengel γράφει: «Καθ' ό γνωρίζομεν μόνον ό άνθρωπος δύναται νά επιθυμή τόν θάνατόν του και νά αυτοκτονή. Έχει βεβαίως άποδειχθή ότι ώρισμένα ζώα, υπό τό κράτος συγκεκριμένων καταστάσεων, συμπεριφέρονται ούτως, ώστε ή συμπεριφορά των αύτη νά έχη ως αίτίαν τόν θάνατόν των, χωρίς νά υπάρχη όμως ούδεμία άπόδειξις, ότι ή τοιαύτη συμπεριφορά των είναι συνδεδεμένη με την επιθυμίαν νά άποθάνουν»².

‘Η ένοχή έχει ως προϋπόθεσιν την έλευθερίαν και την κρίσιν, και είναι ούσιαστικώς ήθικόν φαινόμενον. Διά τούτο μόνον ό άνθρωπος δύναται νά είναι ένοχος. ‘Επειδή υπάρχουν διάφοροι όψεις ένοχής, ως ή νομική ένοχή, ή ύπαρξιακή ένοχή, ή νευρώτικη ένοχή και ή κληρονομική ένοχή, πρέπει ή έννοια τής ένοχής νά προσδιορισθή άκριβέστερον. Τό πρόβλημα ως τίθεται ένταύθα,

1. Έκτός τών έργων εις τά όποια παραπέμπομεν εις την παρούσαν μελέτην, αξιόλογα έργα περί αυτοκτονίας είναι και τά εξής:

L. Ballusek, v., Selbstmord, Bad Godesberg 1965. D. Mc Cormick, The unseen killer, London 1964. M. L. Faber, Theory of Suicide, 1968. C. Haffter κ.λ.π., Selbstmordversuche bei Kindern und Jugendlichen, Basel, New York 1966. James Hillman, Suicide and the Soul, London 1964. W. Pöldinger, Die Abschätzung der Suicidalität, Stuttgart/Bern 1968. R. Hirzel, Der Selbstmord. Έκδ. τής Wissenschaftliche Buchgesellschaft, Darmstadt 1966.

2. E. Stengel, Selbstmord und Selbstmordversuch (Conditio Humana), Frankfurt 1969, σ. 2.

ἀναφέρεται εἰς τὸν ἀρνητικὸν ρόλον, τὸν διαδραματιζόμενον εἰς τὴν ἐνοχον συνείδησιν κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς αὐτοεξοντώσεως τοῦ ἀτόμου, καὶ εἰς τὰς ἀναπτυσσομένης δυνάμεις πρὸς ἐνσυνείδητον γνῶσιν καὶ προσπάθειαν ὑπερβάσεως τῆς ἐνοχῆς. Ἐὰν ἀνατρέξῃ τις εἰς τὴν διὰ μέσου τῶν αἰώνων διάφορον κατανόησιν τῆς ἐννοίας τῆς ἐνοχῆς καὶ τῆς ἀπελευθερώσεως τοῦ ἀνθρώπου ἀπ' αὐτὴν, θὰ σταθῇ πρὸ ὀρισμένων κλασσικῶν παραδειγμάτων.

Ἡ ἀναπόδραστος κατάρρα τῆς μοίρας ὀδηγεῖ τὸν Ὁρέστην πρὸ τοῦ διλήμματος, ἢ νὰ ἀφήσῃ («ἐνόχως») ἀνεκδίκητον καὶ ἀτιμώρητον τὴν δολοφονίαν τοῦ πατρὸς του, ἢ νὰ φονεύσῃ (πρᾶξις συνιστώσα ἐπίσης ἐνοχὴν) τὴν ἰδίαν του μητέρα. Μετὰ τὸν φόνον τῆς μητρὸς του διώκεται ὁ Ὁρέστης κυνηγημένος ἀπὸ τὰς ἐρινύς καί, ἀναμένων τὴν κρίσιν του πρὸ τῆς Ἀκροπόλεως, ἀπαλλάσσεται τέλος μὲ τὴν ψῆφον τῆς θεᾶς Ἀθηνᾶς, ἡ ὁποία διὰ πράξεως χάριτος προσφέρει εἰς τὸν κατηγορούμενον τὴν ἐλευθερίαν ὡς δῶρον³.

Εἰς τὸν ἀρχαῖον Ἰσραὴλ ἀντιμετωπίσθη ἡ λύσις τοῦ προβλήματος τῆς ἐνοχῆς διὰ τῆς θεωρίας τοῦ ἀποδιοπομπαίου τράγου. Συμφώνως πρὸς τὴν θεωρίαν ταύτην ὤφειλεν ὁ Ἀαρὼν κατ' ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ νὰ μεταβιβάσῃ συμβολικῶς, δι' ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν, τὰς ἁμαρτίας τοῦ λαοῦ τοῦ Ἰσραὴλ εἰς ἓνα τράγον, ὁ ὁποῖος ἐν συνεχείᾳ ἀπεπέμπετο εἰς τὴν ἔρημον⁴. Μία τοιαύτη συμβολικὴ πρᾶξις ὑπολείπεται βεβαίως τοῦ ἠθικοῦ μεγαλείου τῶν ψαλμῶν⁵, οἱ ὁποῖοι ὕμνου ἢ τὴν συγχώρησιν τῶν ἁμαρτιῶν διὰ τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ.

Εἰς τὴν διδασκαλίαν τῆς ἀρχαίας τραγωδίας ὁ θεατὴς ἠδύνατο νὰ ταυτισθῇ μὲ τὸν ἐκάστοτε ἥρωα-ἠθοποιὸν καὶ νὰ βιώσῃ τὴν μοιραίαν καὶ ἐνοχον ἐξουθένωσιν τοῦ ἥρωος ὡς ἰδίαν καταστροφὴν.

Μοναδικὸν μεταξὺ ὅλων τῶν φιλοσοφικῶν θεωριῶν καὶ θρησκευτῶν, ἐγγίζον τὸν πόθον τοῦ ἀνθρώπου δι' ἀπελευθέρωσιν ἐκ τῆς ἐνοχῆς, παραμένει τὸ κήρυγμα τῆς Καινῆς Διαθήκης. Οὔτε τὸ ζῶον, οὔτε ὁ ἠθοποιὸς εἰς τὸν ἀνάλογον ρόλον, ἀλλ' ὁ ἀναμάρτητος Υἱὸς τοῦ Θεοῦ μὲ τὴν θυσίαν του ἀνέλαβεν ἀντιπροσωπευτικῶς τὴν ἐνοχὴν ἐνὸς ἐκάστου ἀνθρώπου⁶. Ἡ ἀναφορὰ αὕτη τῆς ἐνδοκοσμικῆς ἐννοίας τῆς ἐνοχῆς εἰς τὸν ὑπερκόσμιον χῶρον, εἰς τὴν ἀγίαν βούλησιν τοῦ Θεοῦ καὶ εἰς τὴν ἀσύνορον ἀγάπην του, παρέχει εἰς τὴν πιστεύουσαν ὑπαρξιν — ὑπὸ ψυχολογικὸν πρῶσμα — τὴν ἀσύγκριτον γνῶσιν καὶ ἐμπειρίαν τῆς ἀπελευθερώσεως ἀπὸ τὸ παρελθὸν καὶ τῆς δυνατότητος ἐνάρξεως καινῆς ζωῆς.

Θεωρουμένη θεολογικῶς ἡ αὐτοκτονία εἶναι γεγονός πραγματικόν,

3. Αἰσχύλου, Χοηφ. 987.

4. Λευϊτικόν, κεφ. 16.

5. Πρβλ. Ψαλμ. 114.

6. Πρβλ. Ἰωάν. Ι, 29. Α' Κορ. 15,3. Α' Πέτρ. 2,22. Α' Ἰωάν. 1,7. Ἀποκ. 1,5.

λαμβάνον χώραν ἐν χρόνῳ καὶ τόπῳ⁷, ἐνῶ ἡ ἐνοχὴ εἶναι γεγονὸς πιστευόμενον ἐσωτερικῶς. Ἡ αὐτοκτονία εἶναι πανανθρώπινον φαινόμενον καὶ ἐμφανίζεται εἰς ὅλας τὰς ἐποχὰς καὶ εἰς ὅλους τοὺς τόπους⁸. «Ἡμερησίως αὐτοκτονοῦν χιλιάδες ἀνθρώπων εἰς τὸν κόσμον καὶ τουλάχιστον 5.000 προσέτι ἀποπειρῶνται νὰ αὐτοκτονήσουν», τονίζει ὁ ἰατρός, ψυχοθεραπευτὴς καὶ θεολόγος Klaus Thomas εἰς τὸ βιβλίον του «Menschen vor dem Abgrund», εἰς τὸ ὁποῖον ἐκθέτει δραματικὰς διηγήσεις καὶ ἐκτενῆ παραδείγματα περιπτώσεων αὐτοκτονίας ἐν Βερολίνῳ, ὑποδεικνύων συγχρόνως τρόπους ἀποτελεσματικῆς ἀντιμετωπίσεως τῶν ψυχικῶν διαταραχῶν, αἱ ὁποῖαι ὀδηγοῦν εἰς τὸν κίνδυνον τῆς αὐτοχειρίας⁹.

Ἡ ἐνοχὴ συνδέεται μὲ τὴν «ἀμαρτωλὴν γνῶσιν τοῦ Θεοῦ»¹⁰. Ἡ ἐνοχὴ προϋποθέτει προσωπικὴν σχέσιν, ἐξαρτωμένην ἀπὸ τὴν ὕπαρξιν μιᾶς ἀνωτέρας προσωπικῆς ἐξουσίας, ἥτοι τοῦ Θεοῦ, καθ' ὅσον μόνον πρὸ τῆς παρουσίας τοῦ Θεοῦ εἶναι νοητὴ οἰαδήποτε ἀπαίτησις ἐλευθερίας τοῦ ἀνθρώπου, ἥτις (ἐλευθερία) καὶ ἐγγυᾶται τὴν ἀξίαν τοῦ ἠθικοῦ προσώπου. Ἡ θεώρησις τῆς παρουσίας προβληματολογίας μορφολογικῶς, δηλαδὴ μεταφυσικῶς, βασικῶς ἐν τῇ ἐννοίᾳ τῆς τελικῆς τῆς αἰτιολογήσεως, διαφωτίζεται ἀπὸ τοὺς λόγους ἐνὸς μάρτυρος «ἄλλου στρατοπέδου» τοῦ Friedrich Nietzsche, ὁ ὁποῖος εἰς τὸ βιβλίον του «Γενεαλογία τῆς Ἠθικῆς» γράφει: «Δὲν δύναται νὰ ἀπορριφθῇ βεβαίως ἡ ἄποψις ὅτι ἡ πλήρης καὶ τελειωτικὴ νίκη τοῦ Ἀθεϊσμοῦ θὰ ἔπρεπε νὰ ἔχη λυτρώσει τὴν ἀνθρωπότητα ἀπὸ τὸ αἶσθημα ἐνοχῆς ἐναντι τῆς ἀρχῆς τῆς, ἐναντι τῆς Causa prima. Ὁ Ἀθεϊσμὸς συνανήκει εἰς μίαν μορφήν δ ε υ τ ἔ ρ α ς ἄ θ ω ὅ τ η ο ς»¹¹. Ἐπειδὴ ὁ Θεὸς δὲν εἶναι δεδομένον τῆς ἐμπειρίας, ἀλλὰ πιστευομένη πραγματικότης, ἔπεται ὅτι καὶ ἡ πραγματικὴ ἐνοχὴ δὲν εἶναι ἐμπειρικὸν γεγονὸς, ἀλλὰ γεγονὸς πιστευόμενον ὑπὸ τῆς ἐλευθέρας ὑπάρξεως. Ὅθεν αἱ πράξεις ἐκεῖναι, αἱ ὁποῖαι βιοῦνται ἐσωτερικῶς ὑπὸ τῆς ἐνόχου συνειδήσεως ὡς κακαὶ πράξεις, πρέπει νὰ συσχετισθοῦν καὶ ἐρμηνευθοῦν ἐν συναρτήσει πρὸς τὴν πραγματικὴν ἐνοχὴν, διότι ὁ πιστὸς δέχεται τὴν ἀληθῆ ἐνοχὴν εἰς τὴν οὐσίαν τῆς ὡς θρησκευτικὴν.

7. Ἡ Βίβλος ἀναφέρει τὰ ἐξῆς περιστατικὰ αὐτοκτονιῶν: Τοῦ Σαμψῶν (Κριτ. 16, 27-30), τοῦ Σαοὺλ (Α' Βασ. 31,4-6), τοῦ βασιλέως Ζαμβρὶ (Γ' Βασ. 16,15-18), τοῦ προδότη τοῦ Ἀχιτόφελ (Β' Βασ. 17,23) καὶ τοῦ Ἰούδα (Ματθ. 27,5). Βλ. Ἡ. Ο ἰ κ ο ν ὀ μ ο υ, Περὶ στατικὰ αὐτοκτονιῶν ἐν τῇ Π. Διαθήκῃ, Ἀθήναι 1964.

8. E. Stengel, Μν. ἔργ., σ. 2.

9. Klaus Thomas, Menschen vor dem Abgrund. Ein Arzt und Psychotherapeut berichtet aus der Praxis der Selbstmordverhütung, Hamburg 1970.

10. Karl Rahner, Schuld und Schuldvergebung als Grenzgebiet zwischen Theologie und Psychotherapie, ἐν: Schriften II, Einsiedeln 1955, σ. 28.

11. Fr. Nietzsche, Genealogie der Moral, κεφ. 20. Werke in drei Bänden, München 1966, Hrsg. v. K. Schlechta, B. II, σ. 831.

Ἐάν ἡ πρᾶξις τῆς αυτοκτονίας θεωρηθῆ ὑπὸ τὸ πρῖσμα τῆς ἠθικῆς εἶναι θανάσιμος ἁμαρτία, διότι ὁ θεὸς μόνον εἶναι ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος «ἀποκτενεῖ καὶ ζῆν ποιήσει»¹². Ὑπάρχουν ὅμως περιπτώσεις εἰς τὰς ὁποίας ἡ αυτοκτονία εἶναι πρᾶξις ἠθικῆ; Ἡ ἐρώτησις αὕτη ὀδηγεῖ εἰς τὴν προφανῶς ἀναπόδεικτον θέσιν τοῦ Klaus Thomas¹³, ὅτι «ὡς αὐτόχειρ εἶναι ἕκαστος (1) αὐτοκτονῶν ἀσθενὴς καὶ οὕτως ἀνεύθυνος διὰ τὴν πρᾶξίν του»· τοῦτο σημαίνει, ἐάν βεβαίως τὸ ἀποδεχθῶμεν, ὅτι ἡ κατηγορία «ἠθικὴ θρησκευτικὴ ένοχὴ» εἶναι διὰ τὸν αὐτοκτονοῦντα ἀδιάφορος. Ὁ αὐτὸς ἐρευνητὴς σημειοῖ προσέτι, ὅτι ὁ «περὶ τῆς ἐλευθερίας τῆς βουλήσεως λόγος δὲν ἔχει ἀπήχησιν εἰς τὸν ἐκ τῆς ζωῆς ἀποκαμόντα (Lebensmüde) καὶ γενικῶς ὁ λόγος περὶ ἔλευθέρου θανάτου» (Freitod)¹⁴ τὸν παραπλανᾷ τελείως, καθ' ὅσον δὲν ὑπάρχει σχεδὸν οὐδὲ κἄν δευτέρα κατάστασις, ἐντὸς τῆς ὁποίας νὰ αἰσθάνεται ὁ ἄνθρωπος τόσον ἀνελευθέραν τὴν βούλησίν του, τόσον φυλακισμένος καὶ δεμένος εἰς τὰς ἀλύσεις τῆς ἀσθενείας του, ὅσον ἐντὸς τῆς βαρείας καταθλιψέως ἢ νευρώσεως¹⁵.

Συμφώνως πρὸς τὴν θέσιν ταύτην τοῦ Klaus Thomas τὸ πρόβλημα τῆς αυτοκτονίας θὰ πρέπη νὰ ἐξετασθῆ ἐν συνδυασμῶ οὐχὶ μὲ τὴν ἠθικὴν ένοχὴν, ἀλλὰ μὲ τὸ πρόβλημα τῆς ένοχῆς θεωρούμενον ἐπὶ ἄλλων βάσεων, ἥτοι:

- α) Τῆς νευρωτικῆς-ψυχικῆς ένοχῆς
- β) Τῆς ὑπαρξιακῆς ένοχῆς
- γ) Τῆς κληρονομικῆς ένοχῆς καὶ τῆς
- δ) Σχέσεως ένοχῆς καὶ «ἐκκλησιογενῶν νευρώσεων».

α) Αὐτοκτονία καὶ νευρωτικὴ—ψυχικὴ ένοχὴ.

«Ἡ μελαγχολία ἢ ἐνδογενὴς κατάθλιψις εἶναι ἡ ψυχικὴ διαταραχὴ, ἡ ὁποία προκαλεῖ τὸν μεγαλύτερον κίνδυνον αυτοκτονίας. Τὸ κύριον σύμπτωμά της εἶναι ἡ βαρεῖα κατάθλιψις μὲ βαθὺν πεσσιμισμὸν, τὸ αἶσθημα τοῦ παραλογισμοῦ καὶ τῆς ἀπαξίας καὶ ἡ τάσις μεγεθύνσεως τῶν αἰσθημάτων ένοχῆς καὶ τῶν αὐτοκατηγοριῶν»¹⁶. Κατὰ τὴν ἐπὶ τῇ βᾶσει στατιστικῶν ἐρευνῶν διάγνωσιν

12. Δευτ. 32,39.

13. Klaus Thomas, Μν. ἔργ., σ. 33.

14. Ὁ ὅρος «Freitod» κατάγεται ἀπὸ τὸν Schopenhauer, ὅστις εἶναι πεπεισμένος ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἐλεύθερος νὰ αὐτοκτονήσῃ. «Dem Menschen allein... hat die Natur als Kompensation das Vorrecht verliehn, sein Leben, auch ehe sie selbst ihm ein Ziel setzt, beliebig enden zu können und demnach nicht wie das Tier notwendig, solange er kann, sondern auch nur solange er will, zu leben». A. Schopenhauer Sämtliche Werke, B' III, ἐκδ. Cotta-Insel Verlag, σ. 653.

15. Klaus Thomas, Ἐνθ' ἄνωτ. Πρβλ. πρὸς τούτους, Georg Sigmund, Sein oder Nichtsein. Die Frage des Selbstmordes, Trier 1961, σ. 117 ἐξ.

16. E. Stengel, Μν. ἔργ., σ. 47.

τοῦ Klaus Thomas αἱ περιπτώσεις αὐτοκτονίας αἱ προερχόμεναι ἀπὸ καταθλίψεις (Depressionen) ὑπερβαίνουν τὸ 42%, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰς ἐκ νευρωτικῶν καταστάσεων προερχόμενας, αἱ ὁποῖαι καλύπτουν περίπου τὸ 15% καὶ πρὸς τὰς εἰς τὴν σχιζοφρένεια ὀφειλομένας, αἱ ὁποῖαι ἀνέρχονται εἰς 10%¹⁷. Συμφώνως πρὸς τὰς ἐρεῦνας τοῦ E. Lungershausen εἰς περιπτώσεις αὐτοκτονίας μεταξὺ τῶν φοιτητῶν, τὸ ποσοστὸν τῶν αὐτοκτονιῶν, τὰ αἴτια τῶν ὁποίων εὐρίσκονται εἰς ἐνδογενεῖς ψυχώσεις, ἀνέρχεται εἰς 40%, προέχουσαν δὲ θέσιν κατέχουν αἱ περιπτώσεις αἱ προερχόμεναι ἐκ καταθλίψεως ἐν συγκρίσει πρὸς τὰς ἐκ σχιζοφρενείας προερχόμενας¹⁸. Ὁ L. Szondi¹⁹ εἶναι μετριοπαθέστερος. Δι' αὐτὸν ἡ ἐκ καταθλίψεως προερχομένη αὐτοκτονία εἶναι πολυδιάστατος καὶ τὸ ἀποτέλεσμα ἐνὸς ἐκ περισσοτέρων ὑπαρξιακῶν δυνατοτήτων συνισταμένου πεπρωμένου²⁰. Ἡ χεὶρ τοῦ Κάιν εἶναι, τονίζει ὁ Szondi, ἐκείνη, ἣτις ἐν τέλει ἐξετέλεσε τὴν αὐτοκαταστροφὴν²¹. Ὁ Κάιν ἀποτελεῖ τὸ σύμβολον τῆς κληρονομικῶς καθοριζομένης πανανθρωπίνης ἐπιρροείας εἰς τὸ πάθος τῆς ὀργῆς, τοῦ μίσους καὶ τοῦ φόνου. Εἰς τὸ πειραματικῶς καταρτισθὲν σύστημα τῶν ὀρμῶν ἡ περίπτωσις τοῦ Κάιν δὲν ἀνήκει εἰς τὴν ὀρμὴν ἐκείνην, εἰς τὴν ὁποίαν ὑπόκεινται αἱ παθολογικαὶ καταστάσεις τῆς καταθλίψεως καὶ τῆς μανίας, ἀλλὰ εἰς τὴν ὀρμὴν ἐκείνην, μετὰ τὴν ὁποίαν συναρτῶνται αἱ ἀσθένειαι τῆς ἐπιληψίας καὶ τῆς ὑστερίας.

Ἔχει πάντως πολλάκις ἐρευνηθῆ καὶ διαπιστωθῆ, ὅτι τὸ θέμα τῆς ἐνοχῆς παίζει πρὸ πάντων κεντρικὸν ρόλον εἰς τὰς ἐνδογενεῖς καταθλίψεις. Ὁ Stengel παρατηρεῖ, ὅτι οἱ ψυχοπαθεῖς καλύπτουν ἐν ὑψηλῶν ποσοστῶν αὐτοκτονιῶν. Τοῦτο ἰσχύει ἰδιαιτέρως διὰ τὸ ὑστερικὸν ἄτομον, τὸ ὁποῖον τείνει δι' ἀπάτης νὰ ἀντιδρᾷ μετὰ ψυχικὰ συμπτώματα ἢ μετὰ παρερχομένας ἀνωμάλους πνευματικὰς καταστάσεις, π.χ. μετὰ ἀπώλειαν τῆς μνήμης. Οἱ ἄνθρωποι οὗτοι διακατέχονται ἀπὸ τὴν ἀσίγαστον ἀνάγκην νὰ τοὺς ἀγαποῦν καὶ νὰ τοὺς προσέχουν οἱ συνάνθρωποι τῶν καὶ ἐκμεταλλεύονται πολλάκις πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτὸν ἐνσυνειδήτως τὴν ἐνθαρρύνουσαν πρᾶξιν τῆς αὐτοκτονίας²². Αἱ θρησκευτικαὶ κατηγορίαι ἔχουν βεβαίως σήμερον ἐν πολλοῖς ἐξασθενήσει, καθι-

17. Klaus Thomas, Μν. ἔργ., σ. 160.

18. E. Lungershausen, Selbstmorde und Selbstmordversuche bei Studenten (Mit einem Geleitwort von Hans Jörg Weitbrecht) Theor. und klin. Med. in Einzeldarstellungen, Bd. 38, Heidelberg 1968, σ. 53 ἐξ.

19. Ὁ L. Szondi, ψυχίατρος ἐν Ζυρίχῃ ἐδημιούργησε τὸ ὀνομαζόμενον Szondi-Test πρὸς ἀποκάλυψιν τῆς ἐμφύτου δομῆς τῶν ὀρμῶν ὑγιῶν καὶ ἀσθενῶν ἀνθρώπων, ὡς καὶ νέαν κατεύθυνσιν εἰς τὴν ψυχολογίαν τοῦ βίου, τὴν ἀνάλυσιν τοῦ πεπρωμένου (Schicksalsanalyse).

20. L. Szondi, Kain. Gestalten des Bösen, Bern 1969, σ. 111.

21. Ἐνθ' ἀνωτ., σ. 115.

22. E. Stengel, Μν. ἔργ., σ. 49.

στανται δηλαδή ἐν τῇ ἐννοίᾳ μιᾶς θεολογικῆς ἠθικῆς ὀλιγώτερον σημαντικαί²³, ἀλλ' εἶναι πάντως γεγονὸς ὅτι, τουλάχιστον εἰς τὴν Δύσιν, τὸ θέμα τῆς ἐνοχῆς ἐξακολουθεῖ νὰ κυριαρχῇ μορφολογικῶς. Οἱ ἀσθενεῖς ἀναζητοῦν «τὴν παρηγορίαν μιᾶς ἐξηγήσεως διὰ τὴν... ἀνεξήγητον δυσθυμίαν»²⁴ καὶ τὴν εὐρίσκουν εἰς τὰς διαφόρους παραστάσεις ἐνοχῆς. Ἦδη ὁ Freud διεΐδεν, ὅτι αὐτὰ τὰ παράπονα τῶν μελαγχολικῶν τύπων εἰς τὴν πραγματικότητα εἶναι κατηγορίαι, πρόκειται δηλαδή ψυχοπαθολογικῶς περὶ μιᾶς ἀσυνειδήτου ὑπὸ τῆς ψυχῆς προσλήψεως παραστάσεων καὶ αἰσθημάτων ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου, γεγονὸς τὸ ὁποῖον ἔχει ὡς ἀποτέλεσμα τὴν διάσπασιν τῆς ἐμπειρικῆς ἐνότητος εἰς ὑποκείμενον καὶ ἀντικείμενον (Introjektion)²⁵. Τὸ μῖσος καὶ ἡ ἴσως ὑπάρχουσα ἐπιθυμία φόνου ἐνοικοῦν εἰς τὸ ἴδιον τὸ ἐγὼ καὶ ὀδηγοῦν τὸν ἀσθενῆ εἰς παραστάσεις μιᾶς γενικωτέρας ἐνοχῆς. Ὁ μελαγχολικὸς τύπος εἰς τὴν πραγματικότητα προσεγγίζει πολὺ τὸν μονομανῆ σχιζοφρενικὸν τύπον²⁶. Ἐπειδὴ αὐτὸς ὁ καταπιέζων φόβος τῆς ἐνοχῆς θέτει τὸν ἀσθενῆ εἰς σοβαρὸν κίνδυνον αὐτοκτονίας, πρέπει κατ' ἀρχάς νὰ μειωθῇ ὁ φόβος οὗτος, ἀντιμετωπιζόμενος διὰ φαρμάκων ἢ διὰ ψυχοθεραπευτικῆς ἀγωγῆς, πρὶν δηλαδή ἀρχίσῃ μία ψυχανάλυσις.

Ἡ αὐτοκτονία εἰς τὴν τοιαύτην περίπτωσιν τῆς βαρείας ψυχικῆς διαταραχῆς δύναται νὰ ἐμφανισθῇ ὡς ἐξίλασμός τῆς κατὰ φαντασίαν ἐνοχῆς²⁷. Ἡ ἀκραία αὕτη μορφή τῆς αὐτοτιμωρίας ἀπαντᾷ ἐπίσης κατ' ἀσθενέστερον τρόπον εἰς τοὺς νευρωτικούς, εἰς τοὺς ὁποίους τὸν κεντρικὸν ρόλον παίζει ἐπίσης τὸ συνήθως ἀσυνειδήτον αἰσθημα ἐνοχῆς. Ἐν πρᾶγμα ἔχει ἐν προκειμένῳ σημασίαν, τὸ γεγονὸς ὅτι ὁ νευρωτικὸς εἶναι ἀσθενής· ἀδιάφορον ἔως

23. Πρβλ. Fr. Streletzki, Symptomwandel bei endogenen Depressionen unter bes. Berücksichtigung der Schuldgefühle und ihres Inhalts (Diss.), München 1959. H. L a u t e r—W. S c h ö n, Über den Gestaltwandel der Melancholie, ἐν: Archiv für Psychiatrie und Nervenkrankheiten, Bd. 209, 3, 1967, σ. 29 ἐξ.

24. J a k o b W y r s c h, Über Depressionen (Acta Psychosomatica, I), Basel 1958, σ. 17.

25. Σχολιάζων τὴν ἐννοίαν τῆς «φροῦδικῆς ψυχῆς» ὁ L. S z o n d i παρατηρεῖ, ὅτι αὕτη «ist kein Sonderwesen mehr mit ewiger Substanz, sondern ein fast anatomisch-mikroskopisch analysierbares, topographisch lokalisierbares, entwicklungsmechanistisch verständliches O r g a n, das Freud mit Vorliebe als Neutrum 'das Psychische' genannt hat». Schicksalsanalytische Therapie. Ein Lehrbuch der passiven und analytischen Psychotherapie, Bern 1963, σ. 21.

26. Πρβλ. L. S z o n d i, Ich — Analyse, Bern und Stuttgart 1956, σ. 425 ἐξ. T o ὤ α ὕ τ ο ὤ, Schicksalsanalytische Therapie, σ. 486 ἐξ. T o ὤ α ὕ τ ο ὤ, Triebpathologie, Bern 1952, σ. 339 ἐξ.

27. Πρβλ. Charles Z w i n g m a n n, Selbstvernichtung, ἐν τῇ ὑπὸ τοῦ συγγραφέως ἐκδοθείσῃ συλλογῇ «Selbstvernichtung», Frankfurt/M 1965, σ. XVII.

ποίου βαθμού²⁸. Ἀναφερόμενος ὁ Stengel εἰς τὰς νευρώσεις καὶ εἰς τὴν σχέσιν των πρὸς τὸ γεγονός τῆς αὐτοκτονίας παρατηρεῖ: «Αἱ νευρώσεις εἶναι ἀνώμαλοι βιωματικοὶ ἀντιδράσεις, τὰ αἷτια τῶν ὁποίων πρέπει ἐν μέρει νὰ ἀναζητηθοῦν εἰς τὴν παιδικὴν ἡλικίαν τοῦ ἀτόμου καὶ ἐν μέρει εἰς τὰς πρὸς στιγμὴν ἐνδιαφερούσας ψυχικὰς συγκρούσεις. Αἱ ὑπάρχουσαι προδιαθέσεις παίζουσι ἐπίσης ἕνα ρόλον, ἀλλὰ μικρότερον ἐκείνου τῶν ψυχώσεων. Αἱ καταστάσεις φόβου, αἱ διαταραχαὶ σωματικῆς λειτουργίας ἄνευ ὀργανικῶν αἰτίων καὶ ἡ ὑπὸ πίεσιν σκέψις εἶναι αἱ συχναὶ ἐκδηλώσεις τῶν νευρώσεων. Εἰς τὰς τυπικὰς νευρωτικὰς καταστάσεις αἱ πράξεις τῆς αὐτοκτονίας εἶναι συγκριτικῶς σπανιώτεροι. Αὗται συμβαίνουν συνηθέστερον εἰς τὰς περιπτώσεις ὑστερίας, ἐκείνης δηλαδὴ τῆς νευρώσεως, εἰς τὴν ὁποίαν προέχουσι αἱ διαταραχαὶ σωματικῆς λειτουργίας, αἱ προσερχόμεναι ἐκ ψυχικῶν αἰτίων»²⁹.

β) Αὐτοκτονία καὶ ὑπαρξιακὴ ἐνοχλή.

Ἀπὸ τῆς ἐμφανίσεως τοῦ πολυκρότου ἔργου τοῦ M. Heidegger «Sein und Zeit» (1927) τὸ πρόβλημα τῆς ἐνοχῆς κατανοεῖται ὑπὸ νέαν μορφήν, τὴν ὑπαρξιακὴν. Ἡ ἐννοία τῆς ἐνοχῆς ἀνήκουσα βασικῶς εἰς τὸ περὶ τοῦ «εἶναι» πρόβλημα (Seinsfrage)³⁰ καὶ οὐχὶ εἰς τὴν ἀνθρωπολογίαν, τὴν ἠθικὴν ἢ τὴν ψυχολογίαν, εἰσῆλθεν ἐπίσης μέσῳ τῆς ὑπὸ τῆς ψυχολογίας τοῦ βάρθους ἐκδηλωθείσης τάσεως δι' ἀνάλυσιν τῆς ὑπάρξεως καὶ εἰς τὴν ψυχοπαθολογίαν.

Ἡ προθυμία τοῦ ἀνθρώπου δι' ἐπιτέλεσιν τῶν δυνατοτήτων αὐτοῦ περιορίζεται ἀπὸ ψυχώσεις καὶ νευρώσεις. Αὐτὸς ὁ ἔλλιπης τύπος ὑπάρξεως (Mangelexistenz) — μὴ ταυτιζόμενος μὲ τὸν ὑπαρξιακὸν τύπον τοῦ Heidegger — ἀποτελεῖ τὴν κυρίαν μορφήν τῆς «ἐνοχῆς». «Ὅσον βαθύτερον καταστρέφεται ἡ δομὴ τοῦ εἶναι, τόσον μεγαλυτέρα εἶναι ἡ «ἐνοχλή». Εἰς τὸ βιβλίον του «Schizophrenie» ἐκθέτει ὁ Ludwig Binswanger ἐπὶ τῇ βάσει ἐμπειρικῶν μελετῶν ἐπὶ τῆς σχιζοφρενείας τὴν συνεχῶς μεγαλυτέραν κατάπτωσιν τῆς ἀσθενοῦς ἐν τῷ κόσμῳ ὑπάρξεως (in-der-Welt-Sein). Ἡ ἠθικὴ ἐνοχλή ἀντιθέτως εἶναι ἀσυγκρίτως ἀθωοτέρα³¹. «Ὅσον μεγαλυτέρα εἶναι ὁμως αὐτὴ

28. S. Freud, Abriss der Psychoanalyse, Ges. W., Bd. XVII, London 1941, σ. 106.

29. E. Stengel, Μν. ἔργ., σ. 46-47.

30. «Seinkönnend steht es (das Dasein) je in der einen oder anderen Möglichkeit, ständig ist es eine andere nicht und hat sich ihrer im existenziellen Entwurf begeben» (Sein und Zeit, σ. 285). Ἡ ἴδια ἡ ὑπαρξις εἶναι ἡ αἷτια τῆς μηδαιμόνητος τῆς. Τὸ «Grundsein einer Nichtigkeit» ὀνομάζει ὁ Heidegger ἐνοχλή (Schuld).

31. Diese Schuld am Dasein rächt sich im schizophrener Dasein auf das Grausamste. Nicht als ob wir dasselbe 'vermoralisieren' wollten, davon ist keine Rede;

ἢ πρὸς τὸ εἶναι σχετιζομένη κατάστασις ἐνοχῆς, τόσον μικροτέρα εἶναι ἢ περὶ ταύτης συνείδησις. Ἡ κυρίως ὑπαρξιακὴ ἐνοχὴ δὲν εἶναι συνειδητὴ εἰς τοὺς ἀσθενεῖς. Πολλοὶ ἀσθενεῖς αἰσθάνονται βεβαίως συνειδητῶς ὡς ἐνοχοί, — τὰ θρησκευόντα ἄτομα δὲ αἰσθάνονται ὡς ἐνοχοὶ πρὸ τοῦ Θεοῦ —, ἀλλὰ συνειδητοποιοῦν συνήθως τὴν κατάπτωσιν τῆς ὑπάρξεώς των, τὴν ὑπεροπτικότητά των, τὴν ἐξολίσθησίν των καὶ τὴν ὑπαρξιακὴν των ἀναλήθειαν, μόνον εἰς τὴν γλῶσσαν τῆς ἀσθενείας των καὶ τῶν συμπτωμάτων αὐτῆς³². Μία αὐτοκτονία ὡς ἐκείνη τῆς Ellen West, περιφήμου περιπτώσεως τοῦ Binswanger³³, εἶναι δεῖγμα ἀφ' ἑνὸς μὲν βαθείας ὑπαρξιακῆς ἐνοχῆς, ὥστε ὁ Binswanger νὰ γράφῃ, «εἰς τὴν ὑπαρξιακὴν μορφὴν τῆς Ellen West ἀνήκει ἡ ἔκφρασις τοῦ Jeremias Gotthelfs 'σκέψου πόσον σκοτεινὴ θὰ γίνῃ ἡ ζωὴ ὅταν εἰς ἄνθρωπος θελήσῃ νὰ γίνῃ ὁ ἥλιος αὐτῆς', ἢ ἡ διαπίστωσις τοῦ Kierkegaard 'ὅσον βαθέως καὶ ἐὰν βυθισθῇ ὁ ἄνθρωπος δύναται νὰ βυθισθῇ ἔτι βαθύτερον', καὶ τὸ 'δύναται' τοῦτο εἶναι τὸ ἀντικείμενον τοῦ φόβου, ἀφ' ἑτέρου δὲ πᾶσα ἐρώτησις περὶ τῆς ἠθικῆς ἐνοχῆς παραμένει αἰωρουμένη πρὸ τοῦ μυστηρίου τῆς ὑπάρξεως»³⁴.

Ἡ θεώρησις τοῦ ἀσθενοῦς ἀναφορικῶς πρὸς τὴν ὑπαρξιακὴν ἐνοχὴν ὑποβοηθεῖ εἰς συγκεκριμέναις περιπτώσεσις τὸν θεράποντα ἰατρόν, τὸν ἐνήμερον εἰς τὸ πρόβλημα τῆς ἀναλύσεως τῆς ὑπάρξεως, εἰς τὴν μὲ ἀνθρωπολογικὸν διαφέρον διαφώτισιν τοῦ ἀσθενοῦς ὡς πρὸς τὴν ὑπευθυνότητα διὰ τὴν ζωὴν, εἰς δὲ περιπτώσεσις μὴ θρησκευόντων ἀτόμων εἰς τὴν ἀναζήτησιν τῶν εὐθυνῶν των ἐπὶ ἀνθρωπολογικῶν βάσεων. Μὲ τὴν βοήθειαν τῶν ὑπαρξιακῶν φιλοσοφικῶν κατηγοριῶν δύναται νὰ παρασχεθῶν εἰς τὸν ἀσθενῆ ἀπόψεις ἐκφράζουσαι τὴν ζωὴν του ὡς φωτισμὸν τοῦ εἶναι καὶ ἐνθαρρύνουσαι τοῦτον εἰς ἐνεργὸν κατανόησιν τῆς ὑπαρξιακῆς του ἐνοχῆς.

denn nicht um eine, ungleich harmlosere, moralische Schuld kann es sich hier handeln, sondern um das Verfehlen des Daseins überhaupt in der Verstiegenheit. Verstiegenheit aber bedeutet das Sichdarüberhinwegsetzen des Menschen, dass er den Grund seines Daseins nicht selbst gelegt hat, sondern ein endliches Wesen ist, dessen Grund nicht in seiner Hand liegt». L. Binswanger, Schizophrenie, Pfullingen 1957, σ. 339.

32. Πρβλ. ἐπίσης ἐκτὸς τοῦ L. Binswanger, H. Tellembach, Die Dekomposition religiöser Grundakte in Wahn und Melancholie, ἐν: Jb. f. Psychol. Psychother. u. med. Anthropol. 14 (1966) 2/4, σ. 280 ἐξ. W. Baeyer v., Ein Fall von schizophrenem Schuldwahn (mit Bemerkungen über das Schuldproblem in der Psychopathologie), ἐν: Psychopathologie heute. Kurt Schneider zum 75. Geb., Stuttgart 1962, σ. III ἐξ.

33. L. Binswanger, Μν. ἔργ., σ. 61-188.

34. L. Binswanger, Μν. ἔργ., σ. 117.

γ) Αυτόκτονία και κληρονομική ένοχη.

Έιτε δεχθῶμεν τὴν ὁρμὴν πρὸς θάνατον (Todestrieb) τοῦ Freud³⁵ εἴτε ὄχι, εἴτε ἐπίσης δεχθῶμεν τὴν αὐτοσυντήρησιν καὶ αὐτοκαταστροφὴν ὡς δύο πλευρὰς τοῦ ἰδίου φυσικοῦ φαινομένου, γεγονός εἶναι ὅτι εὐρισκόμεθα πρὸ τῆς πραγματικότητος ὅτι οἱ ἄνθρωποι ἀφανίζουν τὴν ζωὴν των κατὰ φρικτόν, ἀνόητον καὶ ἀφύσικον τρόπον, τόσον ἀφύσικον ὅσον καὶ ὁ θάνατος. Ὁ κόσμος ἠλλάξεν, οἱ θεσμοὶ δὲν εἶναι πλέον σαφεῖς. Ἐναντι τῆς ὁρμῆς πρὸς αὐτοσυντήρησιν, τῆς βουλήσεως δι' ἀγάπην καὶ ζωὴν, ἴστανται ἡ ἀσθένεια καὶ ὁ θάνατος, τὸ ἔγκλημα καὶ ἡ αὐτοκτονία. Ἀκόμη καὶ ἐὰν ὑπάρχῃ ἡ περιπτωσις ὑπευθύνου ἠθικῶς αὐτοκτονίας, αὕτη δὲν προέρχεται ἀπὸ ἀδιατάρακτον ἐλευθερίαν, ἀλλὰ ἀπὸ πραγματικὰς ἢ φανταστικὰς ἀκραίας καταστάσεις, ἀπὸ ἐσωτερικὰς ἢ ἐξωτερικὰς στενοχωρίας. Ἀποτελεῖ ἡ πρᾶξις τῆς ἀπογοητεύσεως τοῦ αὐτοκτονούντος μόνον ἓν μεμονωμένον σύμπτωμα διὰ τὴν πραγματικὴν κατάστασιν τῆς ζωῆς, ὡς μιᾶς ἀνοήτου παρεκτροπῆς εἰς τὸν θάνατον; Τί εἶδους κόσμος εἶναι αὐτὸς εἰς τὸν ὅποιον εἶναι δυνατὴ ἡ ὑπαρξις τοῦ θανάτου, τοῦ ἐγκλήματος καὶ τῆς αὐτοκτονίας;

Εἰς ἅπαντα τὰ προβλήματα ταῦτα ἡ περὶ κληρονομικῆς ἐνοχῆς (προπατορικῆς ἁμαρτίας) διδασκαλία — κατ' οἰονδήποτε τρόπον καὶ ἂν κατανοῆται αὕτη εἰς τὰ ἐπὶ μέρους αὐτῆς — δὲν παρέχει βεβαίως σαφῆ ἀπάντησιν, ἀλλ' ὅμως μίαν γνησίαν παρηγορίαν, καθ' ὅσον αὕτη προέρχεται ἐκ τῆς διὰ τῆς πίστεως ἀποκτηθείσης γνώσεως, ὅτι εἴμεθα σεσωσμένοι, διότι ὁ Χριστὸς ἐπεφορτίσθη μὲ τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου, ὅτι ὁ μὴ γνωρίζων τὴν ἁμαρτίαν, «ἁμαρτίαν ὑπὲρ ἡμῶν ἐποίησεν»³⁶, ὅτι παραμένομεν ὅμως ἐλεύθεροι νὰ οἰκειοποιηθῶμεν προσωπικῶς τὸ θεῖον δῶρον τῆς σωτηρίας διὰ τῆς ἐν πίστει ἐπιτελέσεως τοῦ ἀγαθοῦ. Ἡ διδασκαλία περὶ τῆς προπατορικῆς ἁμαρτίας ἀποτελεῖ ἀναγνώρισιν τῆς πραγματικῆς ἀθλιότητος καὶ ταυτόχρονον βεβαιότητα τελειωτικῆς ὑπερβάσεως αὐτῆς. Ἐν αὐτῇ τῇ ἐννοίᾳ τὸ φαινόμενον τῆς αὐτοκτονίας ἀξιολογεῖται τόσον εἰς τὰς ἀσθενεῖς του ὅσον καὶ εἰς τὰς τυχόν ἠθικὰς του συναρτήσεις πάντοτε ἀρνητικῶς, χωρὶς βεβαίως νὰ ἀποκλειεταὶ συγχρόνως ἢ δυνατῶς προσωπικῆς καὶ καθολικῆς ὑπερβάσεως αὐτοῦ καὶ συγγνώμης, διότι ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς κατενίκησε τὴν ἁμαρτίαν. Ἀποτελεῖ ἡ συγκεκριμένη ἐκκλησιαστικὴ διδασκαλία βοήθειαν προφυλάξεως ἐκ τῆς αὐτοκτονίας; Ἡ ἐρώτησις αὕτη δύναται νὰ ἀπαντηθῇ θετικῶς καὶ ἀρνητικῶς.

35. Ἡ «ὁρμὴ πρὸς θάνατον» (Todestrieb) καὶ ἡ «Libido» ὀρίζουν κατὰ τὸν Freud τὴν ψυχικὴν ζωὴν. Ἡ ἐν λόγῳ ὁρμὴ, ἀντίθετος τῆς Libido, ἐκδηλώνεται κατὰ τὸν Freud ὡς καταστρεπτικὴ ὁρμὴ μὲ φαντασιώσεις καταστροφῆς καὶ ἐπανορθώσεως καὶ κυρίως ὡς ἐπίθεσις. S. F r e u d, *Jenseits des Lustprinzips*, 1921.

36. Β' Κορ., 5,21.

δ) Σχέσεις ένοχης και «έκκλησιογενών νευρώσεων».

Συνεχώς καταβάλλεται προσπάθεια εις την στατιστικήν έρευναν να συσχετισθῆ³⁷ ή συχνότης τοῦ φαινομένου τῆς αυτοκτονίας μετὰ τῆς θρησκείας ἐν γένει ή τοῦ ἀναλόγου χριστιανικοῦ δόγματος. Εἰς τὴν Γερμανίαν π.χ. τὴν πρώτην θέσιν εἰς τὴν συχνότητα τῶν αυτοκτονιῶν κατέχουν αἱ ὁμοσπονδιακαὶ χῶραι, εἰς τὰς ὁποίας τὸ μεγαλύτερον ποσοστὸν τοῦ πληθυσμοῦ εἶναι διαμαρτυρόμενοι, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰς χῶρας ἐκείνας ἐνθα ὑπερτεροῦν οἱ καθολικοὶ³⁷. Εἰς τὰς περιπτώσεις αυτοκτονίας μετὰ τῶν φοιτητῶν 34% ἦσαν καθολικοὶ καὶ 66% διαμαρτυρόμενοι. Ὁ Ε. Lungershausen παρατηρεῖ ἐν προκειμένῳ. «Ἐπειδὴ δὲν δυνάμεθα νὰ δεχθῶμεν, ὅτι ἡ ζωὴ καθολικῶν φοιτητῶν ἔχει ὀλιγώτερα προβλήματα τῶν μὴ καθολικῶν φοιτητῶν, νομίζομεν ὅτι ἡ γενικῶς ἀσθηροτέρα θρησκευτικὴ συνείδησις, ἡ ὁποία μᾶλλον προϋποτίθεται διὰ τοὺς καθολικοὺς φοιτητάς, θέτει ἰσχυρότερα ἐμπόδια εἰς τὰς ἐμφανιζομένας τάσεις αυτοκτονιῶν»³⁸. Ὁ Ε. Stengel ὑποστηρίζει ὅτι ὁ ἀποφασιστικὸς παράγων εἶναι ἡ προσωπικὴ θρησκευτικὴ δέσμευσις τοῦ ἀτόμου καὶ ὄχι ἡ ἐντάξις του εἰς τὴν οἰανδήποτε θρησκείαν. Π.χ. ἡ καθολικὴ Αὐστρία ἀνήκει εἰς τὰς πέντε χῶρας τῆς γῆς μετὰ τὸ μεγαλύτερον ποσοστὸν αυτοκτονιῶν³⁹. Ἰδιαιτέρως ἀξιόσημείωτος εἶναι ἡ παρατήρησις τοῦ Zwingmann: «Συμφώνως πρὸς τὴν εὐρεῖαν ἔρευναν τοῦ Bayreuther (1959) δὲν διαφαίνεται ἀνάσχεσις τῆς αυτοκτονίας μέσῳ τοῦ ἐνὸς ή τοῦ ἄλλου χριστιανικοῦ δόγματος· οἱ μὴ ἀνήκοντες εἰς θρησκείαν τινὰ εἶχον μάλιστα τὸ μικρότερον ποσοστὸν αυτοκτονιῶν. Ἐχει διαπιστωθῆ ὁμως ἐπανειλημένως ὅτι παρὰ τὰ αὐστηρὰ Tabus τὸ ποσοστὸν τῶν αυτοκτονιῶν εἰς τὰς χριστιανικὰς χῶρας εἶναι πολὺ ὑψηλότερον τῶν χωρῶν μετὰ ἄλλας θρησκείας καὶ ἰδίως τῶν χωρῶν ἐκείνων, εἰς τὰς ὁποίας ἡ αὐτοκαταστροφὴ δὲν ἀπαγορεύεται. Ἡ διαπίστωσις αὕτη εἶναι παράλληλος πρὸς ἕνα οὐσιαστικῶς μεγαλύτερον ἀριθμὸν ψυχικῶν ἐνοχλήσεων καὶ κοινωνικῶν ἀσθενειῶν εἰς χριστιανικὰς χῶρας. Εἰς τὰ δεδομένα ταῦτα πρέπει βεβαίως νὰ ληφθῆ ὑπ' ὄψιν καὶ τὸ γεγονός, ὅτι ἄλλοι παράγοντες ὡς π.χ. βιομηχανοποιήσις, πυκνότης πληθυσμοῦ, ραγδαία ἀνάπτυξις τῶν πόλεων καὶ ὁ διὰ τοῦ αὐτοματισμοῦ καθιερωθεὶς τρόπος ζωῆς, ὅστις εἰς τὰς χριστιανικὰς χῶρας γενικῶς ἔχει πολὺ ἀνάπτυχθῆ, εἶναι ὑπεύθυνοι διὰ τὸ ὑψηλὸν ποσοστὸν αυτοκτονιῶν»⁴⁰.

37. Βλ. Sozialhygienische Analyse der unterschiedlichen Selbstmordverhältnisse unter bes. Berücksichtigung der BRD, DDR und West Berlin. Ἔκδ. ὑπὸ Η. Harmsen (Akademie f. Staatsmedizin, Hamburg, Bd. XXIX), Hamburg 1966, σ. 9.

38. E. Lungershausen, Μν. ἔργ., σ. 30, ἐξ.

39. E. Stengel, Μν. ἔργ., σ. 14.

40. C h. Z w i n g m a n n, Μν. ἔργ., σ. XVII.

Μεταξύ τῶν φοιτητῶν τὸ μεγαλύτερον ποσοστὸν αὐτοκτονιῶν, συμφώνως πρὸς τὰ ὑπὸ τοῦ E. Lungershausen ἐκτιθέμενα πορίσματα, ἀνήκει εἰς τοὺς φοιτητὰς τῶν πνευματικῶν ἐπιστημῶν (Θεολογία, Φιλοσοφία, Φιλολογία, Ψυχολογία)⁴¹. Πλέον τρομακτικὴ εἶναι ἡ ὁμολογία τοῦ Klaus Thomas ὅτι ἡ μεγαλύτερα ὁμάς τῶν ἀπὸ τὴν ζωὴν ἀποκαμόντων καὶ πρὸς αὐτὸν πρὸς θεραπείαν προσελθόντων ἀπετελεῖτο ἐξ ἐκκλησιαστικῶν λειτουργῶν ἀμφοτέρων τῶν ἐκκλησιῶν ρωμαιοκαθολικῆς καὶ προτεσταντικῶν ὁμολογιῶν⁴². Ἐνταῦθα ἀνήκει ἡ ἔννοια τῆς οὕτω καλουμένης («ἐκκλησιογενεὺς νευρώσεως», μιᾶς νευρώσεως δημιουργουμένης ἕνεκα τῆς στενῆς, αὐστηρᾶς, ἠθικολογικῆς, μὲ ἀκάμπτους κανόνας ἀγωγῆς τῆς ἐκκλησίας. Αἱ ὑπερβολικαὶ παραστάσεις ἁμαρτίας καὶ ἐνοχῆς δύνανται νὰ ὀδηγήσουν εἰς τὴν αὐτοκτονίαν. Ἡ προσπάθεια ἐξαγνισμοῦ τῆς «κηλιδωμένης» ὑπάρξεως δύνανται νὰ ὀδηγήσῃ πολλάκις εἰς τὸ γεγονὸς νὰ καθορᾶται εἰς τὴν αὐτοκτονίαν τὸ πρότυπον τοῦ ἐξίλασμοῦ. «Ἡ ὁδὸς ὅμως αὕτη εἶναι πάλιν ἀποπεφραγμένη, καθ' ὅσον ἡ αὐτοκτονία ἐρμηνεύεται ὑπὸ τῆς αὐτῆς θρησκείας ὡς βαρὺ καὶ ἀσυγχώρητον πλημμέλημα. Τὸ δίλημμα τοῦτο ἐμφανίζεται συνηθέστερον εἰς τὰς περιπτώσεις καταθλίψεως ἀνθρώπων προκεχωρημένης ἡλικίας, εἰς τοὺς ὁποίους προέχουν αἱ αὐτοκατηγορίαι. Εἰς ἀκραίας περιπτώσεις τὸ φαινόμενον τῆς αὐτοκτονίας ἐμφανίζεται εἰς ἀνθρώπους, οἱ ὁποῖοι πιστεύουν ὅτι ἡ αὐτοεξόντωσις των θὰ συντελέσῃ εἰς τὴν λύτρωσιν ἄλλων ἀνθρώπων, ἀκολουθοῦντες τὸ παράδειγμα τοῦ Χριστοῦ, ὅστις ἐσταυρώθη χάριν τῶν ἀνθρώπων»⁴³. Ὁ Ch. Zwingmann βλέπει εἰς τὴν «αὐτοκτονίαν τοῦ ἐξίλασμοῦ» μίαν «ψυχολογικὴν ἀντίφασιν», διότι ἡ αὐτοκαταστροφή ἐν προκειμένῳ συνδέεται κυρίως μὲ τὴν ὁρμὴν πρὸς αὐτοσυντήρησιν, ἐφ' ὅσον αὕτη λαμβάνει χώραν ἐπὶ ἐνὸς ὑψηλοτέρου πεδίου τῆς περὶ ἀθανασίας διδασκαλίας, ὡς μέσου διὰ τὴν διατήρησιν ἢ ἀποκατάστασιν τῆς ἀκεραιότητος τοῦ ἐγώ. Μετὰ θάνατον ὁ αὐτοκτονῶν ἴσταται πάλιν («καθαρός») πρὸ τοῦ Θεοῦ ἢ τῶν συνανθρώπων του⁴⁴.

Εἰς τὴν ἀρνητικὴν ταύτην συσχέτισιν τῆς διδασκαλίας περὶ ἁμαρτίας καὶ τῆς αὐτοκτονίας πρέπει νὰ ἀντιπαραταχθῇ μία θετικὴ τοιαύτη, ἡ ὁποία νὰ ἐδράζεται εἰς τὴν παρατήρησιν, ὅτι μία σταθερὰ θρησκευτικὴ ἀγωγή δρᾷ προφυλακτικῶς ἔναντι τῆς αὐτοκτονίας. Καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν, κατὰ τὴν ὁποίαν εἶναι ὀρθὴ ἡ ἔποψις ὅτι ἡ αὐτοκτονία εἶναι νοσηρὰ πρᾶξις, ἡ γνώσις τοῦ ψυχι-

41. E. Lungershausen, Μν. ἔργ., σ. 38.

42. K. L. Thomas, Μν. ἔργ., σ. 57.

43. Ch. Zwingmann, Μν. ἔργ., σ. XVIII. Ὁ Zwingmann ἀναφέρει ἐν προκειμένῳ περιπτώσεις ὁμαδικῶν αὐτοκτονιῶν. Π.χ. εἰς τὴν Ἀσίαν ἄς μνημονευθῇ ἡ αὐτοκτονία ὁμάδων Ἰαπωνέζων στρατιωτῶν εἰς τὴν Okinawa κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ 2. παγκοσμίου πολέμου. Τὸ 1965 πενήτηντα νέοι Νοτιοβιετναμέζοι ἐπῆδησαν εἰς τὸν ποταμὸν Saigon διὰ νὰ ἀποφύγουν τὴν κλήσιν των εἰς τὸν στρατόν.

44. Αὐτόθι.

κῶς ἤδη ἀσθενοῦς ἀνθρώπου περὶ ἔνοχῆς καὶ τιμωρίας διὰ τὴν ὑπεύθυνον κακὴν πράξιν του ἐνέχει μίαν ὠρισεμένην ἰσχύν, ἥτις δύναται νὰ τὸν ἐμποδίση νὰ παραδοθῇ εἰς τὴν ἀσθένειάν του ἄνευ τινὸς ἀντιστάσεως. Ἐνοχὴ καὶ τιμωρία εἰς τὴν γνησίαν χριστιανικὴν διδασκαλίαν εἶναι δυνατότητες καὶ οὐχὶ ἀπριοριστικαὶ πραγματικότητες, δυνάμεναι νὰ ἀπομακρύνουν τὸν ἀνωτέρω ἐκτεθέντα μηχανισμόν τῆς «ψυχολογικῆς ἀντιφάσεως».

Εἰς ἓν θρησκευτικὸν κλίμα ἐνεργοῦς ἀγάπης καὶ βαθείας ἐμπιστοσύνης εἰς τὸν φιλεύσπλαγγον Θεὸν δὲν εὐδοκιμεῖ εὐκόλως ἡ αὐτοκτονία. Ὁ συνειδητὸς καὶ δικαιολογημένος φόβος τῆς ἁμαρτίας μέσῳ τῆς αὐτοκτονίας συγκατατεῖ τὸν ἄνθρωπον νὰ προβῇ εἰς τὴν πράξιν τῆς αὐτοκαταστροφῆς, ἡ δὲ εἰς τὴν ἐξομολόγησιν ὑποσχομένη συγχώρησις σημαίνει πνευματικοψυχικὴν ἀνακούφισιν οὕτως, ὥστε νὰ ἐξαφανίζωνται αἱ τάσεις τῆς αὐτοκαταστροφῆς. Τὴν ἀνάγκην γνησίας καθοδηγήσεως τονίζει ὁ Klaus Thomas γράφων: «Ὅστις εἶναι ἀπογοητευμένος ἀπὸ τὴν ζωὴν του δὲν ἔχει ἀνάγκην μόνον τῆς ἀνθρωπίνης συμπαράστασεως, διότι ὁ ἄνθρωπος οὗτος αἰσθάνεται βαθύτατα ὅτι δὲν δύναται νὰ ἀντιμετωπίσῃ μόνος τὴν ζωὴν ὡς δῶρον καὶ ἀποστολὴ Θεοῦ. Τοῦτου ἕνεκα χρειάζεται ὁ ἐκ τῆς ζωῆς ἀποκαμῶν πνευματικὴν καθοδήγησιν»⁴⁵. Καὶ καταλήγει ὁ Klaus Thomas εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι «...ἐφ' ὅσον εἰς τὸν ὑποτιθέμενον ὡς ἔνοχον ἄνθρωπον δὲν βλέπομεν τὸν πάσχοντα ἄνθρωπον, ὁ ὁποῖος ἔχει ἀνάγκην τῆς ἀρωγῆς μας, πράττομεν ἀντιθέτως πρὸς τὴν ἐντολὴν τοῦ Ἰησοῦ «μὴ κρίνετε, ἵνα μὴ κριθῆτε», καταστρέφομεν τὴν ἀναγκαίαν αὐτοσυνειδησίαν τοῦ ἀνθρώπου, καὶ τὸν ὀδηγοῦμεν μὲ μομφὰς καὶ κατηγορίας συνεχῶς εἰς μεγαλύτερον ἀδιέξοδον τῶν ἐκκλησιογενῶν νευρώσεων ἕως τοῦ ἀμέσου κινδύνου τῆς αὐτοκτονίας»⁴⁶.

Ὅπως δὴποτε ἡ ἀντιμετώπισις τοῦ προβλήματος τῆς αὐτοκτονίας εἶναι πολὺ δύσκολος. Πάντοτε πρέπει νὰ λαμβάνεται ὑπ' ὄψιν τὸ γεγονός, ὅτι ἡ αὐτοκτονία εἶναι συνήθως ἡ ἐκφρασις ἑνὸς διπλοῦ μοτίβου: τιμωρία διὰ τὰ παρελθόντα σφάλματα καὶ ἁμαρτίας καὶ ἐκδίκησις ἐναντι τῶν συγγενῶν τοῦ κόσμου καὶ τῆς ζωῆς διὰ τὴν ἐπικρατοῦσαν ἀδικίαν. Ὁ ἄνθρωπος ὁμοίως, ὁ ὁποῖος διὰ τῆς καταλλήλου πνευματικῆς καθοδηγήσεως τῆς ἐκκλησίας πείθεται διὰ τὴν συγχώρησιν τῶν ἁμαρτιῶν του εἶναι πρόθυμος νὰ συγχωρήσῃ καὶ τὸ περιβάλλον του. Τοιοῦτοτρόπως μειώνονται αἱ ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου προερχόμεναι ἀντιδράσεις, αἱ ὁποῖαι ὡς γνωστὸν ὀδηγοῦν εἰς τὸ σύνδρομον τῆς αὐτοκτονίας.

45. K l. T h o m a s, Μν. ἔργ., σ. 131.

46. K l. T h o m a s, Μν. ἔργ., σ. 94.